

„Ћитна ћита проговара“: Неколико заборављених песама из Тимока

Зоја Карановић и Весна Ђукић

Ауторке су боравиле на терену у селима око Белог Тимока у Тимочкој Крајини у неколико наврата 1997. и 1998. године. Том приликом забележиле су око 250 песама које као књигу припремају за штампу. Овде је представљена казивачица Љубица Божић из села Равна (рођена 1909, умрла пре неколико година, била је писмена, завршила четири разреда основне школе). Од Љубице Божић забележено је седамнаест песама 2. новембра 1997. године. Казивачица је песме говорила, понекад би понешто и запевала. Како је том приликом рекла, песме је певала у младости. А отац јој је био свирац: „Башта ми бил свирац. Од башту сам имала *Лиру* [неку од популарних штампаних песмарица]. У њу су биле много песме и химне, али сам њи заборавила.“

Кључне речи: лирске народне песме, обредне песме, сватовске песме, љубавне песме, седенћарске песме, Бели Тимок, Равна, Тимочка Крајина

1

Момче гризе јабуку,
Уапа се за руку:
„Јао, јао, ручице,
Девојачка душице!“

Љубица је рекла да је овој песми учила праунуче.

2

Ој убава, добра девојко,
Што ме мило загледаш?
Око месец обграђе,
У једну су кметови,
А у другу сељани.

Казивачица је рекла: „Тој смо на крс', на Цвети појали, онам' Пречиста, там смо исто такој појали.“

3

– Здравче, момче, беру ли те моме?

– Беру, беру, како да не беру:

За д’н, за два, ни струк, ни два,

За недељу, целу ћиту.

Ћитна ћита проговара:

– Носете ме, не дајте ме,

Не дајте ме на момчету,

Подајте ме на девојке,

Оне мене лепо носе

Зими, лети уз образа.

О контексту певања Љубица Божић је рекла: „Песма се певала на Ђурђевдан, кад се ишло у траве. На повратку проза село певамо и прскају нас сас воду.“

Лековито биље из Равне

4

Јечам жела Ружица девојка,

Јечам жела па га љуто клела:

– Ја те жела, а тебе не јела,

Сватовски те коњи позобали.“

За ову песму је Љубица Божић рекла: „Певале смо на жетву.“

5

Лајте га, пцета, лајте га,
Близо га до мен' долајте.
Не седај близо до мене,
За тебе нема девојка.
За тебе маца шарена
У оне баште зелене,
Под оне руже румене,
Па пази да те не загребе,
Мачеће ране љутице.

6

Либер момче, т'нка, високо,
Не задавај ми јадове.
Малко ли су ми мојити,
Куде да денем твојити?

Ову песму Љубица Божић је певала. Рекла је и ово: „Кад сам била девојка, тој ме највише терали да појем, и на седењке, и кад смо ишли у надницу.“

7

Очи моји гарави,
Сву ноћ нисте спавали,
У кога сте гледали?
У онога дилбера
Што му уста медена.

Ову песму казивачица је назвала „припевка“ и рекла да се певала на „седенће“.

8

Дор седе, седе седенћа,
Па кад се вану растура,
Кој с брата, кој с побратима
(Име девојке) нема с куга,
(Име момка) јо' ручак заруча,
Да иде (име девојке) да руча.

9

Зелен ора у гори,
Мој комшија говори:
– Комшинице, вита јело,
Оћ’ да се узнемо?
– Оћу, драги, зашто не,
Ако мама дозволи!

Околина Равне

10

Расти боре, још више на горе,
Шири гране, на све стране,
Не дај зори да сване.
– Питај, Зоро, мајку твоју,
Оће ли те за мен’ дати?
– Питала сам, вражала сам,
Отац даје, а мајка не даје.

11

Ој убава, добра девојко!
Ореј се листом развија,
Под ореј седи Илија,
Илија, млади терзија.

Ој убава, добра девојко!

За ову песму Љубица Божић је рекла да је сватовска: „Певала се на дрвник, кад се вије венац“.

12

Ти, старојћо, грано страторова,
Ти кад пројде, ми те не видомо.
Кад си прошал кроз гору зелену
Ел си донел две шипће дренове
Да си венчаш кума и кумицу?

Казивачица је рекла за ову песму: „Певала се на старојку.“

Крчаг из Равне

13

Младожењо, млади зажењени,
Ел те није мајка научила
Да не седаш најпре пред сватови?
Она се је сама нагрубила
Кад је ћеру младу зајенила.

Љубица Божић је рекла: „Певала се кад младожења улази у младину кућу.“

14

Вино пију тридесет делије,
Слуга им је Ружица девојка.
Коме како чашу наздрвила,
Свако јо' се за грло ваташе:
– Ој, Бога ти, Ружице девојко,
Можеш ли нам свима слуга бити?
– Ја ви могу свима слуга бити,
Ал' не могу свима љуба бити.
Навати се једно момче младо,
Па прегази Дунав и Мораву
И он узе Ружицу девојку.

15

Сунце зађе за невен, за гору,
Војводинче мајка питувала:
– Тешка ли је, синко, туђа земља?
– Тешка, мајко, свакоме војнику,
А камоли мене, невољнику.

16

Ђу ти умрем, нано, рано у недељу,
Рано у недељу, нано, пре јаркога сунца.
Гроб ми ископајте, нано, на царева друма,
Кој' да пројде, нано, свећу да запали,
Свећу да запали, нано, мене да спомене.

17

Мој невене шестопере,
А што си ми увенуо?
Ил' те вода потопила,
Ил' ти змија корен гризла?
Нит ме вода потопила,
Нит ми змија корен гризла.
Пашина ме војска броди,
Она ме је погазила.

Извори илустрација

Архив аутора – фотографије снимила Зоја Карановић.

“Adorned nosegay speaks”: Several forgotten folk songs from Timok in Serbia

Zoja Karanović and Vesna Đukić

In field research conducted in villages in the region of Beli Timok in Timočka Krajina in Eastern Serbia, 1997–1998, the authors recorded some 250 folk songs from various singers. From this collection the authors present seventeen lyric folk songs, interpreted by Ljubica Božić from Ravna (b. 1909). Ljubica recited or sang the songs, and sometimes she described the context and performance. A selection of her repertoire includes different traditional calendar-ritual songs, wedding and love songs, and songs that were usually sang during women’s evening gatherings.

Key words: lyric folk songs, ritual songs, wedding songs, love songs, Beli Timok, Ravna, Timočka Krajina

проф. др Зоја Карановић
Универзитетски професор у пензији
Е-пошта: zojanko@stcable.net

Весна Ђукић
Е-пошта: vesnadjukic58@gmail.com

Примљено: 17. 2. 2017.
Прихваћено: 15. 3. 2017.